

Влада, насилля і медіа. «Вайнштейн»

Анастасія Паценко

«Вайнштейн»

Режисер Урсула Макфарлейн
Оператори Ніл Гарві, Емза Моглен, Патрік Сміт
У ролях: Хоуп Екзінер д'Амор, Пас де ла Хуерта,
Еріка Розенбаум, Ронан Ферроу та ін.
США, 2019

Кадр з фільму «Вайнштейн».
Режисер Урсула Макфарлейн.
США, 2019.

Гарві Вайнштейн і Пас де ла Хуерта у фільмі
«Вайнштейн».

У 2017 році світ (принаймні світ, охоплений соцмережами) сколихнула масштабна акція #Me too. Жінки ділилися власним досвідом пережитого насильства – від таких визнаних злочинів, як зґвалтування, до «дрібниць» на кшталт нав'язливих залищань чи навіть незаслужено кинутого вслід: «Хвойда!»

А початок цьому поклав скандал у кіноіндустрії. Гарві Вайнштейн, відомий кінодіяч, що дав путівку в життя низці оскароносних і просто хороших стрічок, був звинувачений у сексуальних домаганнях. За колективним позовом: декілька жертв наважилися заговорити, і незабаром до них приєдналися десятки інших. Кіномагнат-гвалтівник опинився на лаві підсудних.

Про отакій тінювий бік Голлівуду розповідає документальна стрічка «Вайнштейн» режисерки Урсули Макфарлейн. За формою вона проста: ніяких творчих експериментів, помітних засобів виразності (якщо не рахувати сумнівних з точки зору художнього смаку кадрів слабо освітлених готельних коридорів – такий собі «простір небезпеки»). В основі – інтерв'ю, переважно жертв Вайнштейна; головне – їхні історії, вирази облич та інтонації жінок, що пережили сексуальне насильство і тепер наважилися говорити про нього перед камерою глядачам. Це складно і болісно, проте вони пішли на це задля встановлення справедливості. Історії індивідуальні і водночас типові, в основі їхній – приблизно те саме: перетерпіти і змовчати – чи поставити під удар своє майбутнє у професії. Хтось обрав перше, хтось – друге, проте досвід кожної по-своєму драматичний.

Утім, справа не обмежується лише похмурими історіями жертв сексуального насильства та їхніх переживань. Глибини фільму – та й самій історії – додає той факт, що акт насильства є лише складовою складної структури, що затягує в себе далеко не лише кривдника і покривдженого. Почнімо з простішого, «нижчого» рівня. Злочин, вразивши одних, зачіпає і багатьох довкола, перетворює їх на співжертв і співучасників (а нерідко – тих і тих водночас).

Психологічна травма змінює жінку (в цьому випадку; це, звісно, не означає, що чоловік у таких обставинах страждатиме менше). Від цих змін потерпають її близькі. Далі, «особисті» справи Вайнштейна заторкують і його співробітників, безпосередньо з актами злочину не пов'язаних. Хтось кидає роботу, дізнавшись про вчинки свого шефа; хтось, продовжуючи працювати на гвалтівника, мовчки мучиться від почуття провини. Хтось стає посередником між сторонами в «мирному залагодженні конфлікту» – і тим самим допомагає приховати злочин.

Злочин розростається, охоплює дедалі ширші кола. Власне, Вайнштейн став емблематичною постаттю, бо проти нього нарешті збунтувалися, проте не він був тут першим і не він стане останнім. Що й показала наступна хвиля скандалів, пов'язаних з постаттями світу кіно й телебачення, а далі – ще й бізнесу, політики і так далі... Певна слабкість фільму в тому, що в ньому нечітко проговорено: харасмент в індустрії розваг в тій чи іншій формі є мало не нормою, і доки і в професійному середовищі, і в обивательській уяві існуватиме стереотип, що «роль здобувається через ліжко», ситуація докорінно не зміниться. Хоча важливість скандалу з Вайнштейном полягає якраз у тому, що він став кроком до принципових змін. Сподіваємося.

І – коло найширше. Сила Вайнштейна полягала в тому, що він був частиною системи, і система його захищала. Причому не лише в питаннях харасменту. Гарві Вайнштейн – особа впливова й грізна. Злочини на сексуальному ґрунті – лише один із розділів його біографії, і то вагомий лише з недавнього часу. Згадуючи про організаторський і продюсерський дар кінодіяча, про блискучу історію успіху його дітища «Miramax», колишні підлегли порівняли його за психологією, а почасти й поведінкою, із гангстером, навіть із «хрещеним батьком». Чи не мафіозну структуру, принаймні за впливом і безкарністю, нагадує і його колишнє «царство»: мимохідь, як про щось неприємне, та цілком природне, у фільмі згадано про багато доль, зруйнованих Вайнштейном і його «Miramax». Хто мався на увазі – кон-

куренти з бізнесу, непокірні акторки, просто люди, які чимось не вгодили могутньому продюсерові з поганим характером, – незрозуміло.

Тут ми підходимо до важливого моменту, що робить історію Вайнштейна знаковою не лише через гучні імена й голлівудські «декорації». Насильство здавна стоїть в асоціативному ряду з владою, сексуальне ж є чи не найповнішим вираженням підкорення однієї людини іншій. Тому вельми символічно, що харасмент став важливою складовою «імперії Вайнштейна», і що саме «жіночий бунт» його занастив. Цікавий момент: наприкінці своєї кар'єри продюсер намагався загравати з представницями жіночих рухів; інтерв'юювана журналістка, розповідаючи про це, між іншим зауважила, що він уже перебував на спаді своєї кар'єри. Іншими слова-

ми, його «імперія» вже хиталася, і це уможливило справу проти нього. А порушити її допомогли ЗМІ. У США, з їхньою судовою системою, оприлюднення злочину означає покарання. І журналістські розслідування Джоді Кантор та Меган Туей у «The New York Times» і Ронана Ферроу в «The New Yorker», без перебільшення, ознаменували собою нову сходинку в культурі не-мовчання. І ще один символічний момент: Вайнштейн, діяч сфери видовищних мистецтв, «ілюзіону», програв у боротьбі ЗМІ, мистецтву правди (в ідеалі). Втім... обидві сфери вже встигли поєднатися. Гарві, як бачимо, одержав своє сумнівне безсмертя в документальному кіно. На черзі, слід думати, біографічний ігровий фільм. Так світ кіно остаточно поглине свого «жерця», з «володаря образів» перетворивши на образ його самого.

Якими намірами вимощено ту дорогу

Тетяна Дениско

«Вихователька» / The Kindergarten Teacher

Режисерка Сара Коланджело

Автор оригінального фільму Надав Лапід

Оператор Пепе Авіла дель Піно

У ролях: Мері Джилленгол, Паркер Севак, Гаель Гарсія

Берналь, Роза Салазар, Майкл Чернус та ін.

США, 2018

Кадр із фільму «Вихователька». Режисерка Сара Коланджело. США. 2018.

Нечасто римейк досягає художніх чеснот оригінального фільму, здебільшого йому загрожує доля блідой копії. Але часом буває й навпаки: римейк перевершує оригінал. Саме так, на мій погляд, трапилося з фільмом Сарі Коланджело «Вихователька», який усього через чотири роки після виходу на екрани однойменної стрічки ізраїльського режисера Надава Лапіда в чутливій точності повторив її сюжет, тільки вже в реаліях іншої країни. На американському національному кінофестивалі незалежного кіно «Санденс» 2018 року журі цілком заслужено присудило роботі Коланджело премію за режисуру. Сама вона розповідає в інтерв'ю, що вагалася, беручись за зйомки, бо любить писати сама, і повсякчас делікатно наголошує на відмінностях двох версій, мовляв, стрічка Лапіда чудова, красива, вона розповідає про маскуліність і про мистецтво в країні, яку розриває війна, а її фільм – про США, про те, чи оцінюють тут мистецтво належним чином: «Мене захопила можливість показати історію більше з точки зору центрального жіночого персонажа»¹.

Утім, чимало елементів оригіналу (серед них – і найголовніші: зворушливий емоційний зв'язок виховательки з обдарованим хлопчиком та її дивна, суперечлива, трансгресивна поведінка) режисерка зберегла. У фільмі Надава Лапіда, який любить у кіно неочевидні речі, ця дивність також мала місце, однак там героїня перебувала далі від камери. Лапід, окрім поетичного хисту малого Йоава, розставляє акценти й на інших темах, як-от вимушена мілітаризованість Ізраїлю, патріотичне виховання малюків, маскуліність чоловічого населення, також епатує оголеним чоловічим тілом: жіноче ж, мовляв, показують, то чому не можна чоловіче? У версії Сарі Коланджело акценти інші: більше уваги приділено прохолодним стосункам героїні з чоловіком, її дисгармонійним взаєминам із власними дітьми, мультинаціональному середовищу в дитсадку. Разом із акторкою Мері Джилленгол, виконавицею ролі Ліси, вони наблизили головну героїню до об'єктива впритул. Ні для кого не секрет, що сучасне зарубіжне кіно незрідка, особливо те, що орієнтується на фестивалі, перебуває в гонитві за рідкісними, досі не освоєними (чи не широко освоєними) або ж екзотичними, дразливими темами, які лоскочуть нерви пересиченого кіногурмана, як-от різні психічні відхилення, зміна статі, лесбійське чи гомосексу-

¹ Bradbury S. The Kindergarten Teacher: Sara Colangelo on her new Maggie Gyllenhaal psychodrama. – <https://www.bfi.org.uk/news-opinion/news-bfi/interviews/kindergarten-teacher-sara-colangelo-maggie-gyllenhaal>